

Koldingbogen

ÅRSTAL:	1995
FORFATTER:	Bent Erik Mainz
TITEL:	110 år med telefon i Kolding.
KORT RESUME:	Telefoncentralen i Vestergade og Klostergade/Munkegade.

110 år med telefon i Kolding

af Bent Erik Mainz

Den 10. marts 1876 lykkedes det for Alexander Graham Bell at gennemføre historiens første telefonsamtale. Det foregik i Court Street 109 i Boston, Massachusetts, USA mellem Bell og hjælperen Thomas Watson. Allerede samme år kunne Bell præsentere telefonen på verdensudstillingen i Philadelphia i en teknisk brugbar form. Bell var dengang kun 29 år gammel.

Telefon i Danmark

Kun tre år efter opfindelsen kom telefonen til Danmark nemlig i 1879. Det begyndte i København, men allerede i løbet af 1880'erne brede interessen sig til det øvrige land. Der blev stiftet et betydeligt antal telefonselskaber, ofte med købstæderne som basis. Men også mange mindre byer fik deres eget telefonselskab.

Telefon i Kolding

1881 og 1882 blev tanken om at oprette et telefonselskab i Kolding bragt frem af murermester S.L. Gynther. Den 13. oktober 1884 blev et selskab stiftet. Den 3. november 1884 døbttes det og fik navnet »Kolding Telefonselskab«. Bestyrelsen bestod af vinhandler Christian Friis, købmand, konsul Rasmus Kaalund, sagfører Jens Laurits Hansen, købmand Andreas Frederik Templer Heinrichsen og tømremester Carl Henrik Møller.

Der skulle nu kun gå godt et halvt års tid, inden det første telefonanlæg i Kolding kunne indvies. Med telefoncentralen placeret i Vestergade 22, hvor der også var posthus, og med ca. 100 abonnenter, startede man den 29. maj 1885. Telefonforbindelserne var alle luftledninger.

Ved den første generalforsamling i selskabet i 1886 kunne man konstatere, at abonnentantallet var steget til 126. På generalforsamlingen vedtog man også, at fremtidige abonnenter skulle deponere 200 kr. i selskabet ved oprettelsen.

Hurtigt viste der sig et stort problem. Som abonnent i Kolding kunne man nemlig kun føre indenbyssamtaler. Selskabet havde ingen udenbysforbindelser. Røster i forretningsverdenen var utålmodige og samtidig af den mening, at man var sakket helt bagud i forhold til udviklin-

Vestergade 22, telefoncentralens første placering

gen, når man ikke kunne kommunikere med det øvrige land og udlandet.

I 1895 kom der en løsning på dette problem. Det var dog ikke Kolding Telefonselskab, der kom med løsningen. Der blev i byen oprettet en »statstelefonstation«, hvorfra man nu kunne føre såvel indenlandske som udenlandske samtaler.

Forenede Sydjydske Telefonselskab

Den 1. oktober 1896 blev Forenede Sydjydske Telefonselskab stiftet. I dette selskab indgik Kolding, Horsens, Fredericia, Esbjerg og Varde Telefonselskaber. Dette selskab havde 999 abonnenter, hvoraf de 178 var i Kolding.

Telefoncentralen i Kolding blev nu flyttet til Akseltorv 4. Centralen var en faldklapcentral fabrikeret af K. Kirk. Forbindelserne til abonnenterne var stadig luftledninger.

I 1920 begyndte der at vise sig tydelig pladsmangel og ikke store udvidelsesmuligheder. Man flyttede derfor i 1921 til den nuværende placering på hjørnet af Klostergade og Munkegade. Den tekniske del af centralen blev udført af det svenske firma L.M. Ericsson A/S.

Jydsk Telefon-Aktieselskab

Jydsk Telefon-Aktieselskab var allerede blevet stiftet den 26. november 1895. Heri indgik en stor del af de jydske købstæder. Allerede i 1914 blev Vejle Telefonselskab opkøbt af Jydsk Telefon.

Den 15. marts 1922 overgik så Forenede Sydjydske Telefonselskab til Jydsk Telefon-Aktieselskab. Det sydjydske selskab indgik i Jydsk Telefon

Axeltorv 4 med telefoncentralen. Foto: Bech

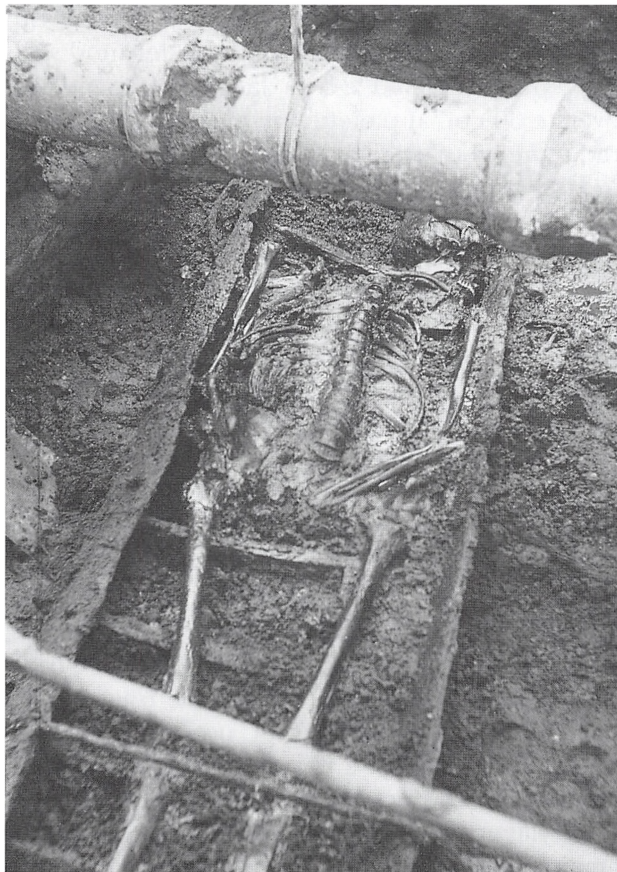
som det 3. distrikt med hovedsæde i Kolding. I forvejen havde man distrikt 1 i Århus og distrikt 2 i Ålborg. Alle 3 distrikter var organiseret med egne ledelser, ingeniørkontorer og ekspeditionskontorer. Under distrikterne var et antal telefonmesterområder med eget mesterkontor og produktionsstab. Alt var dog centralt styret fra de tre distriktsbyer.

Ved Forenede Sydjydske Telefonselskabs overgang til Jydsk Telefon var Koldingcentralen vokset til ca. 1500 abonnenter, og personalet var på 30 damer.

Gadenavnene Klostergade, Munkegade, Gråbrødregade henviser til Gråbrødreklostret, der blev grundlagt i 1288. I forbindelse med reformationen blev klostret nedlagt i 1530, og man antager, at klostrets bygningsværker var fuldstændig brudt ned før år 1557.

På telefonhusets grund er man ved byggeaktiviteter og gravearbejde ofte stødt på fortiden. Meget tyder på, at telefonhuset ligger på en del

Skelet af munk i munkekiste udgravet 7.6.1932

af en kirkegård. Midt i 1930erne stødte man ved gravearbejder i centralgården på en del knogler. Nogle kunne identificeres som menneskeknogler, andre som dyreknogler og endelig var der også et velbevaret hestekranium. På et enkelt sted, var der et tyndt lag kalk, som kunne lede tankerne hen i retning af begravelser efter pest.

FDB foretog i 1941 nogle udgravninger på den sydlige del af Klostergade. Her fandt man også en del kister og bl.a. et velbevaret skelet af en dværg og et kvindeskelet.

I 1961 i forbindelse med udgravning til den nye kontorbygning mod Klostergade stødte man på et velbevaret skelet. Omkring skelettet var der spor efter de gamle karakteristiske kister med sideplader afstivet med tremmer og trælåg, og ved kabelarbejde i eftersommeren 1961 fandt man i Klostergades sydlige fortov rester af 3 sammenstillede kister med skeletdele.

I 1963 brød FDB nogle bygninger ned, for at lave parkeringsplads ud mod Klostergade. Ved vestgavlen af det gamle hotel »Ansgar« blev der ligeledes fundet en del kister. Et andet sted på pladsen fandt man en ret stor syldesten og rester af munkestensmurværk.

Telefonhuset

Før der blev telefonhus på hjørnet af Klostergade og Munkegade, tjente den daværende bygning som restaurant og café. Indehaveren hed C.B.P. Strandby og navnet på restaurant og café var »Golden Gate«. Den blev også omtalt som Klostergades forpost, det var sømændenes første bekendtskab med byen på vej fra havnen. Før Buen blev anlagt, var der direkte forbindelse over sporene fra Tolbodgade til Klostergade.

Inden bygningen kunne anvendes som telefoncentral, blev der i 1920/1921 bygget en etage på. Mod Munkegade ved porten til gården blev der bygget et trappetårn som hovedadgang mellem etagerne. Den lave bygning på den anden side af porten havde tidligere været udstillingslokale for A.K. Heicks udsalg af havebrugs- og landbrugsmaskiner. Denne bygning kom senere til at indeholde flere funktioner som fjernkabelrum, mesterkontor, lager, mandskabsrum og endelig et par garager.

I 1948 erhvervede man naboejendommen Klo-

stergade 23, kunstmaler Anton Schrøders ejendom med henblik på en udvidelse af centralbygningen. Man var klar over, at en udbedring af den gamle bygnings fundament var nødvendig, og her stødte man på alvorlige overraskelser.

I 1930 var der af Kolding Kommune blevet nedlagt en ny hovedkloakledning forbi ejendommen. Man konstaterede nu et net af forskydningsrevner, revner i trappetårnet og endelig, at bygningen sank i midterpartiet. Man måtte antage, at kloakarbejdet havde virket som et dræn, og derved var grundvandstanden sunket. Det viste sig, at under kampestenssoklen var der mod sædvane piloteret med 2-3 m lange bølgepæle. De øverste 30 cm. af pælene var meget medtagne af råd og meget farlige at basere noget på.

Afstivnings- og funderingsarbejdet blev løst på en meget interessant og ny måde som »for-spændt murværk«. Man spændte det gode murværk under kældervinduerne sammen, så det virkede som en vandret bjælke. Herefter nedpressede man ny pilotering og foretog understøbning af det bestående murværk. En genial og opsigtsvækkende løsning, når man tænker på datidens muligheder.

Som det kræves af en arbejdsplads af telefonhusets størrelse, havde vi et bedriftsværn. Der var en ledelse, brandhold, afstivningshold, samariter, ordonnanser m.m. I kælderen var der indrettet et rum til bedriftsværnets udrustning. Der var alt lige fra slanger, strålerør, forgreningsled til personlig udrustning med kedeldragter, stålhjelme, træskostøvler, økser og andre hjælpemidler. Alt dette var anbragt på garderobeskabs-lignende hylde og bøjlestænger, blot var der ingen låger for. For at beskytte mod støv og nysgerrige var der i stedet for låger sat beskyttende

Koldingcentralen som den så ud i 1950erne

brunt indpakningspapir på, fastgjort med tegnestifter. I samme rum var der midt i lokalet anbragt en skrivepult. I bedriftsværnsøjemed fungerede den som kommandocentral. I det daglige var den tilholdssted for apparatfejlretteren i byen. I 1954 opstod der brand i bedriftsværnsrummet. Branden forårsagedes derved, at fejlret-

terens tændte cigar ubemærket var trillet ned fra askebægeret med ild i. Det brune indpakningspapir, et godt offer for en cigarglød, og fantasien klarer resten. Ilden kom hurtigt under kontrol, det meste af den personlige udrustning udbrændte. Det var ikke det, udrustningen var beregnet til!

Automatisering og udflytning

I 1960 begyndte man at forberede automatiseringen af Kolding central. Det betød at nogle af de gamle bygninger skulle vige for henholdsvis en ny central og en ny kontorfløj. Den gamle bygning på hjørnet af Klostergade og Munkegade, der indeholdt den manuelle central, skulle blive stående til den nye automatcentral var sat i drift. I denne bygning befandt sig i hele dette tidsrum: Driftschefens kontor, skrivestue, ekspeditionskontor, bordsal med telefonister, personale til betjening af krydsfeltet, hvor forbindelserne blev koblet mellem adresse og telefonnumre.

1. etape i byggeriet var, at den gamle lagerbygning mod Munkegade skulle nedrives og erstattes af en centralfløj. Mod Klostergade var der dels kunstmaler A. Schrøders hus, der havde tjent som tegnestue, og det senest opkøbte vaskeeri »Frem«. Begge disse ejendomme skulle nedrives, og her skulle så opføres første del af kontorfløjen.

Når automatcentralen var idriftsat, skulle som etape 2 den gamle hjørnebygning nedrives, og de to nye fløje fra Munkegade og Klostergade bygges sammen til en færdig hjørneejendom.

I 3. etape skulle de to sidst opkøbte ejendomme i Munkegade, nemlig kafferisteriet og nabejendommen, hvor cykelhandler Ib Andreasen havde træskofabrik, nedrives. Herefter skulle der laves en tilbygning til den nye bygning i samme stil som en udvidelse af centralfløjen.

Automatiseringen af centralerne under Sydjyske Distrikt foregik fra den 26. maj 1962 til den 10. marts 1971. Før man påbegyndte automatiseringen var der i distriktet 177 centraler.

Heraf blev de 51 mindste nedlagt, og abonnenterne lagt ind under andre centraler. Ved automatiseringens afslutning var der således 126 centraler tilbage.

Den 22. februar 1964 blev den automatiske telefoncentral i Kolding idriftsat. Det skete altsammen på 4 minutter.

Kl. 19.59 Bad telefonisterne alle abonnenter, der havde en forbindelse, om at bryde, idet centralen skulle lukke.

Telefonistinder før automatiseringen. Foto fra 1920erne

- Kl. 20.00 Stilhed
- Kl. 20.01 Direktør Paul Draminsky får bekræftet af overforstanderinden, at alle forbindelser var taget.
- Kl. 20.02 Direktøren beder om at overforstanderinden symbolsk klipper den sidste snøre til den sidste forbindelse over.
- Kl. 20.03 Direktøren giver ordre til overkobling af abonnenterne til den nye automatcentral.

På automatiseringstidspunktet var der ca. 6.600 abonnenter i Kolding.

Festlighederne i anledning af automatiseringen blev samme aften holdt på henholdsvis Hotel Kolding på Akseltorv og på Hotel Grand i Jernbanegade.

Af en anonym forfatter var der lavet en »hymne ved en kær vens bortgang«, hvor næstsidste vers lød:

Vor kære abonnenter sig selv nu klare må
 Der må nok findes andre, som de nu kan skyde på
 Nu kan de bare dreje rundt og rundt og rundt
 og så slå vand i blodet, for det skal være sundt
 For nu har de jo selv fejlen

Bygningen og centralerne

Bygningen er udført med sidetrykssikrede yder-vægge. Det vil sige jernbeton bag de tækkelige røde facadesten. Etageadskillelserne er beregnet til at kunne klare en belastning på 850 kg/m².

Bygningen kostede 2,5 mill. kroner. Centraludstyret var igen som i 1921 fra den svenske fabrik L. M. Ericsson A/S, som også denne gang

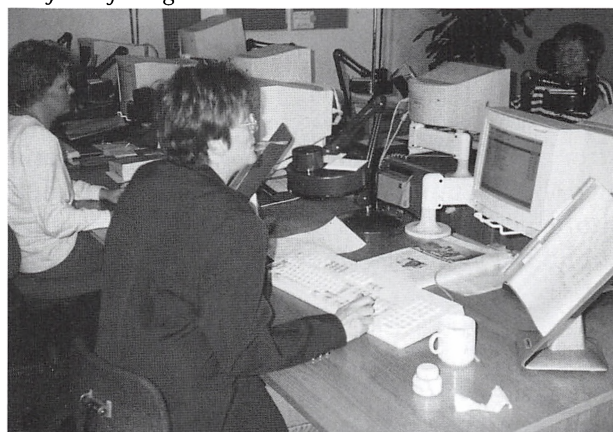
installerede centralen. Centraludstyret inklusive krydsfeltet kostede 17 mill. kroner.

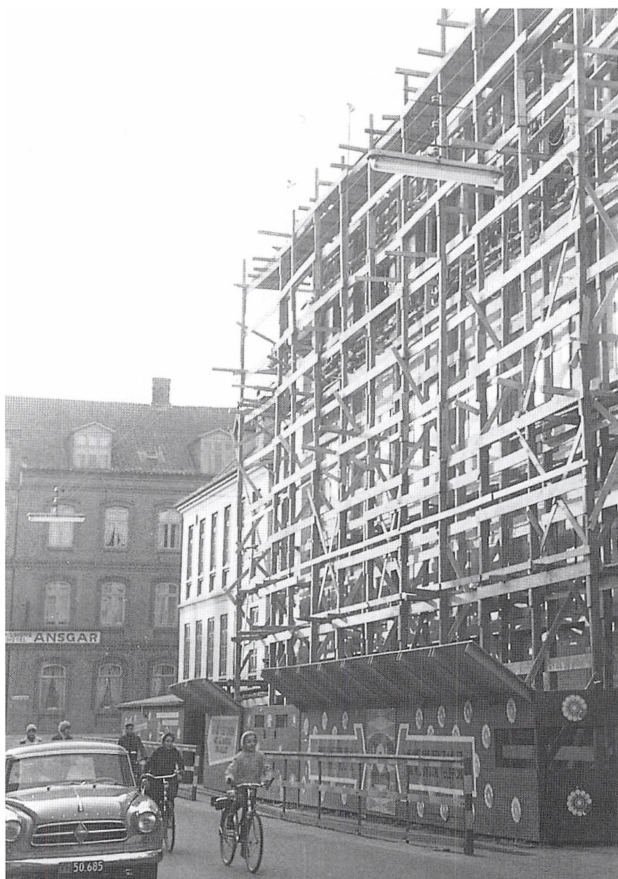
Der blev installeret 2 centraler i bygningen på hver sin etage, henholdsvis en lokalcentral på 1. sal og en mellembyscentral på 2. sal. Lokalcentralen blev forsynet med udstyr til 8000 abonnenter ved idriftsættelsen. Der var sikret mulighed for udbygning til at rumme udstyr til 20.000 abonnenter. Mellembyscentralen fik tilsluttet ca. 1400 udenbys- og oplandslinier samt 125 linier til telefonistbordsalen. Mellembyscentralen blev også forsynet med 800 dobbelttrede ledninger, 700 afgående linier og 800 ankommende linier.

Bordsalen blev som noget nyt indrettet i to afdelinger. Den ene for Post- og Telegrafvæsenet med 20 ekspeditionspladser, 1 oplysningsplads og 1 vagtchefplads. Den anden afdeling for Jydsk Telefon med 8 ekspeditionspladser, 8 særtjenestepladser og 1 forstanderindeplads.

I tilknytning til mellembys- og transitcentralen fik Post- og Telegrafvæsenet etableret en ny forstærkerstation i det ny telefonhus.

Telefonbetjening i 1995

Byggefase 1, foto fra 1962

Efter automatiseringen kunne man så gå i gang med byggetape 2 og 3. Hjørneejendommen kunne så derefter igen fremtræde som en samlet enhed med en ny og anderledes facade i bybilledet.

Midlertidige flytninger

Mens byggeriet i Klostergade/Munkegade stod

Byggefase 3, foto fra ca. 1970

på måtte man finde egnede lokaler for de funktioner, der måtte flytte en tid.

På Snerlevej, nabo til Borks Patenttavler, havde Jydsk Telefon allerede en del år haft kabel- og stanglager. Telefonmesterkontoret med montørstab og lager blev lejet ind på H.C. Petersens Vej i Industrigården (Kaalunds Sæbefabrik). Efter at have været her nogle år flyttede man til Banegårdspladsen i Post og Telegrafvæsenets bygning

indtil de nuværende bygninger på Niels Bohrs Vej kunne tages i brug midt i 1975. Ingeniørkontoret og tegnestue kom ind på 2.-salen i KFUM-bygningens sydfløj i Bredgade. Her blev man helt til 1969.

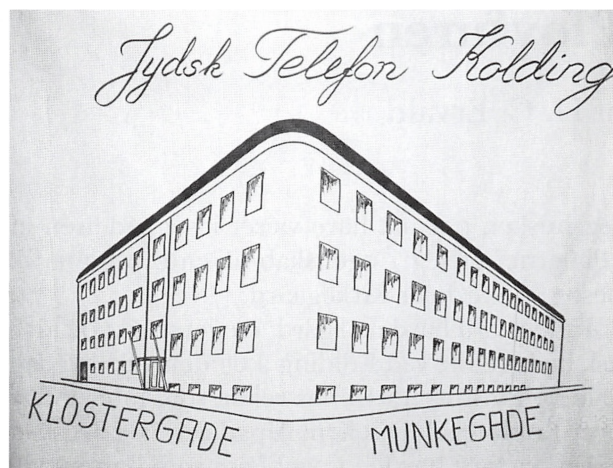
Digitalisering

Ved alle tidligere faser, når telefoncentralen enten skulle udvides eller automatiseres, har dette altid været synliggjort i form af aktiviteter og byggeri, som offentligheden kunne følge. I dag, hvor man er i gang med digitaliseringen af alle Jydsk Telefons centraler, er der ingen synlige tegn på dette. Enheder og teknik er blevet meget mindre i fysisk omfang. Det vil sige, at man nu kan erstatte gammelt udstyr med nyt, som kræver betydelig mindre plads. Det hele foregår nu i de bestående lokaliteter.

Digitalcentralerne er computerstyrede centraler, der arbejder i elektroniske kredsløb i modsætning til automatcentralerne, der havde en del mekaniske dele så som relæer og vælgere. I løbet af en ca. 10 årig periode forventer man at have digitaliseret alle centraler i Jydsk Telefons område.

Tele Danmark

Fra Kolding Telefonselskab og frem til i dag er udviklingsmønsteret helt klart. Det lokale selskab gik efter kun 11 år ind i det meget større Forenede Sydjydske Telefonselskab. Efter igen 26 års forløb blev enheden så til Jydsk Telefon-Aktieselskab. Der har så i Kolding været fred i 73 år. Men nu i 100 året for Jydsk Telefons stiftelse står man så med mere end det ene ben i Tele

Tegning af forfatteren

Danmark, det nye landsdækkende telefonselskab.

Efter de seneste års liberalisering, er monopolet på mange områder fjernet. Telemarkedet er ikke kun for telefonselskaber – der er mange andre, der kunne tænke sig en del af kagen. Dette giver anledning til at omorganisere, rationalisere og styrke de bestående telefonselskaber gennem det ny Tele Danmark.

Tele Danmark bliver delt op i syv regioner. En region i København, en for Sjælland, Lolland, Falster og Bornholm, en region, der tager Fyn og det sydfynske øhav, og endelig fire regioner i Jylland. Fra årsskiftet 1995/1996 vil telefonhuset skifte fra at være et distriktskontor under Jydsk Telefon til at blive et regionshovedsæde under Tele Danmark.